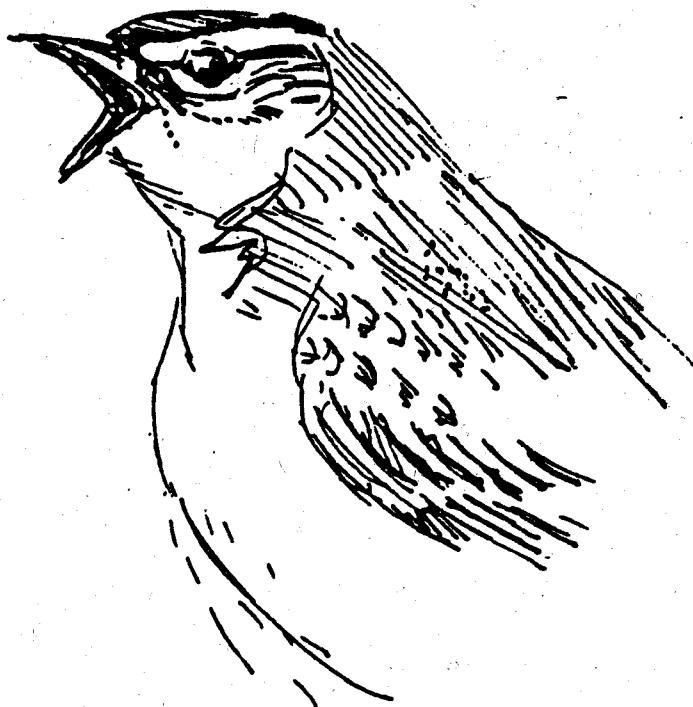

NATUROVERVÅGNING I HOVEDSTADSREGIONEN

NATUROVERVÅGNING VED HJÆLP AF FUGLEOPTÆLLINGER

Årsrapport 1984.

Rapport udarbejdet af Dansk Ornithologisk Forening for Hovedstadsrådet, 1985

Erik Hansen & Pelle Andersen-Harild

Øerne i Roskilde Fjord 1984

Særtryk af: Naturovervågning i hovedstadsregionen: Naturovervågning ved hjælp af fugleoptællinger. Årsrapport 1984

Hovedstadsrådets projektleder: Sten Asbirk

Tegninger: Mads Herbøl

Lay-out: Bo Kayser

Yderligere oplysninger: Erik Hansen (02 38 36 23)

Pelle Andersen-Harild (02 95 47 76)

---

6. ROSKILDE FJORD

Baggrund I september 1984 udkom - langt om længe - bogen "Holmene i Roskilde Fjord". Denne beskriver de anvendte optællingsmetoder samt resultaterne fra 1978 til 1981. Fra 1982 er resultaterne publiceret i nærværende projekts årsrapporter. Denne rapport indeholder resultaterne fra 1984 samt en sammenfatning af resultaterne fra 1978 til 1984.

Fredning 12. juni 1984 afsagde Fredningsnævnet for Roskilde Amt fredningskendelse for Øerne i Roskilde Fjord. Kendelsens hovedindhold er et landgangsforbud for offentligheden i fuglenes yngletid (1. april-15. juli).

Efterårs- og vintertællinger I vinteren 1983 blev der samlet en lille gruppe lokale ornitologer, som sammen startede nogle optællinger af vandfuglebestanden uden for yngletiden. Disse tællinger omfatter hele fjorden. I 1983 gennemførtes én sådan tælling. Ud fra de gode erfaringer med denne tælling blev det besluttet at videreføre tællingerne med to årlige tællinger, en om efteråret og en om vinteren. Denne rapport indeholder resultaterne fra optællingen 11-12/2 1984. I de kommende år vil tællingerne blive foretaget midt i oktober og januar.

6.1. Ynglefugletællinger på holmene

Holmene Ynglefugletællingerne på holmene er siden 1978 foretaget efter samme metode, og er således i helt faste rammer. Vedrørende optællingsmetoder henvises til bogen "Holmene i Roskilde Fjord".

Tællingernes omfang Samtlige øer og holme er besøgt i 1984 med undtagelse af Stenø i Frederikssund Bredning (ikke besøgt p.gr.a. vejrlig), Stenø ved Tørslev Hage og Hesteholmene (oversprunget p.gr.a. deres ringe ornitologiske værdi). Holmene blev besøgt én gang i perioden 16/5-24/5. Desuden blev visse holme besøgt flere gange uden for denne periode. Specielt blev Langholm i Lejre Vig og Elleøre besøgt ugentlig fra først i april til midt i juli. I alt blev der foretaget 83 besøg på holmene.

Ringmærkning Der er systematisk ringmærket unger af Fjordterne (245), Havterne (163) og Dværgterne (17). Andre arter er mærket mere tilfældigt. Det gælder Klyde (27), Strandskade (16), Rødben (7), Knopsvane (50) og Svartbag (1). Desuden mærkedes 31 voksne Fjordterner og 16 Havterner fanget i fælder. I Knopsvanernes fældetid mærkedes 55 voksne, ikke ynglende fugle, og i oktober mærkedes 36 kuld Knopsvaner med 106 unger og 26 forældrefugle.

6.1.1. Bestandsopgørelse 1984

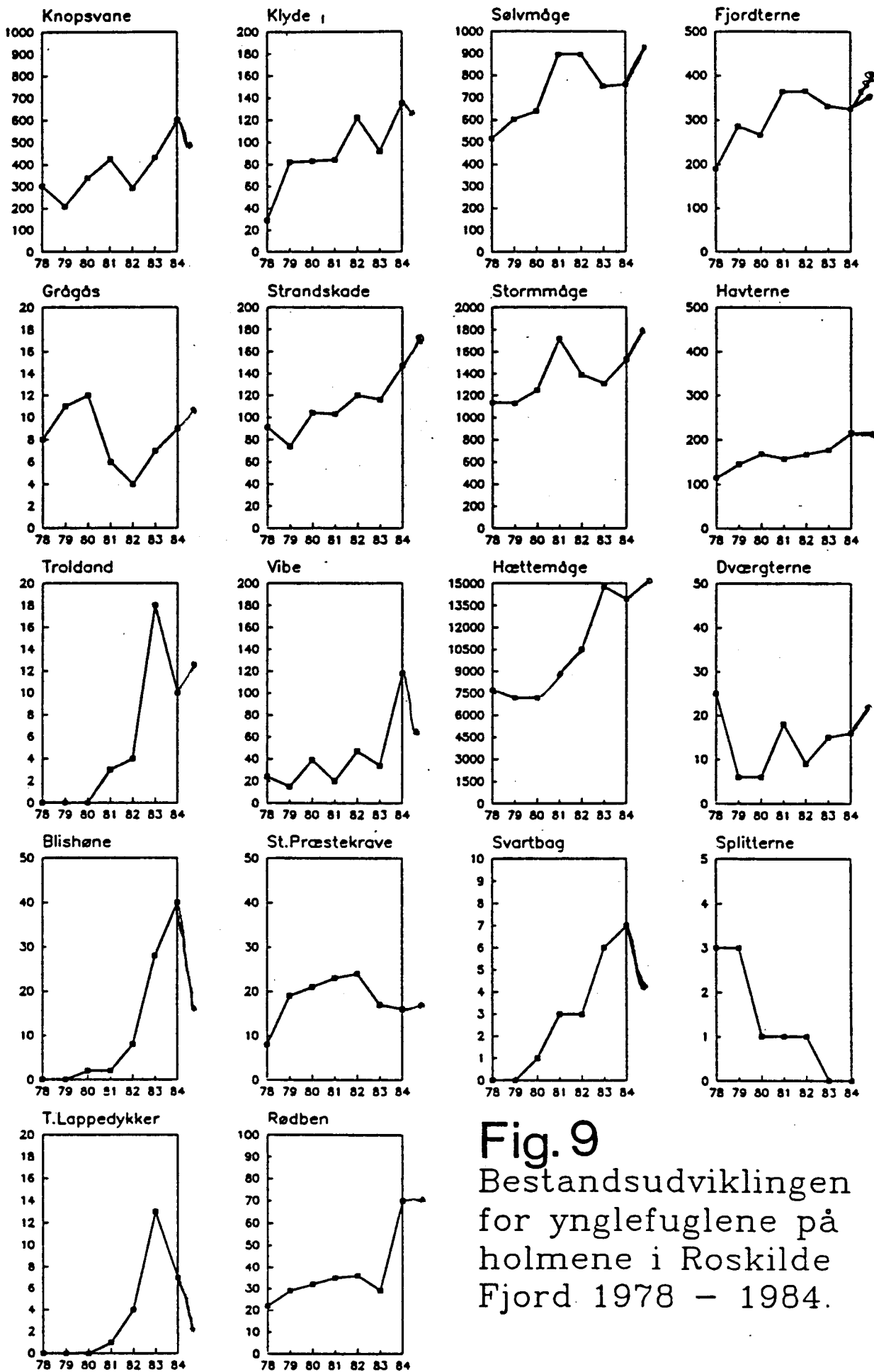
Ynglebestand 1984 De enkelte holmes anslåede ynglebestand i 1984 fremgår af tabel 20.

Tab. (3. Anslåede ynglebestande for de enkelte holme i 1984. (

Ynglepar på holmene i Roskilde Fjord 1984	Øksneholm	Ammesholm	Nordlige Stenø	Sydlige Stenø	Kølhølm	Peberhølm	Hyldehølm	Gadekærsholm	Lilleø	Langhølm	Flænghølm	Yderste Holm	Tobaksholm	Vådrragerholm	Eskeilsø	Blakø	Svalø	Elleøre	Hesteholmene	Ringgøen	Sivholm	Egholm	Langhølm	Hyldehølm	Skovholmene	I alt
T.Lappedykker																										
Knopsvane	7	1		120		2		12	32	31	73	33	17	30	9	3	50		20	4	4	148	11	24	7	631
Grågås				1									1			1								2	2	9
Edderfugl	1				1			6	5	4			1	1	10	1	4		2	1				2	2	37
Gråand							1	3	1	1					1								1	1	5	9
Gravand															2							2	1	1	5	10
Troldand																										55
T.Skallesluger				+	+	35		2	+		2				+		1				3		3		30	40
Blishøne											1	2			1				1	5				1	4	5
Rørhøne																								1	5	147
Strandskade	18	1		4	1	2	2	21	8	4	3	1	1	60	1	1	4		3		1	3	3	5	5	118
Vibe	3							12			1			101									1			16
St.Præstekrave								5						9			1						1			70
Rødben	2							9						54							1	1	1		2	135
Klyde	12							15	4	2			1	68			2					13	18			7
Svartbag	2									1			1	1	1		1?									760
Sølvmåge	475			6				1	1	9	4	1		123		1	60		1			75	3			1491
Stormmåge	200			200		3		80	59	125		5	2	485	12	2	25		150		1	60	70	12		13982
Hættemåge	800			2000				1	185	125	1000	100		545			135		5000		100	10	2500	1481		324
Fjordterne	15			1				35	9		70	3		35			5		20		30	27	60	14		215
Havterne	35	1		2				15	3			1		55	10		21		9		40	7	15	1		17
Dværgterne														17												+
Løkat																										+
Mosegris	+						+	+	+	+	+	+	+	+		+	+									+
Kreaturer	35							19*						125					+							+

*) Desuden 50-100 tamgæs.

Nordlige Stenø, Sydlige Stenø og Hesteholmene er ikke besøgt.

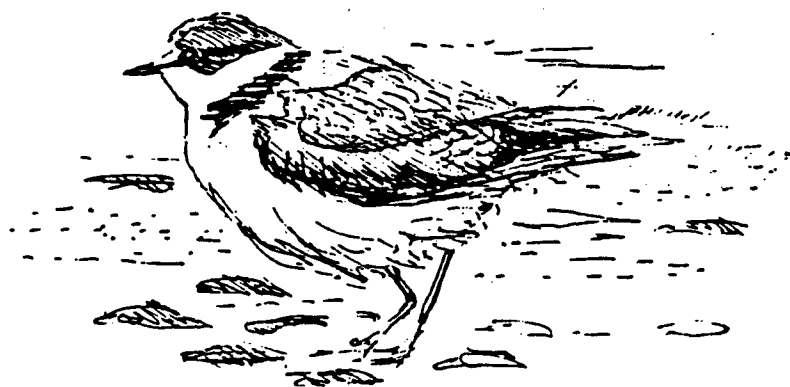

Fig. 9
Bestandsudviklingen
for ynglefuglene på
holmene i Roskilde
Fjord 1978 - 1984.

Tab. 21.
Ynglepar i Roskilde Fjord 1978-1984.

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
T.Lappedykker	0	0	0	1	4	13	7 2
Knopsvane	300	207	338	425	292	431	631 479
Grågås	8	11	12	6	4	7	9 10
Edderfugl	0	0	0	0	0	1	1 3
Gråand	8	15	13	9	22	26	37 41
Gravand	9	10	10	4	6	14	9 5
Troldand	0	0	0	3	4	18	10 12
T.Skallesluger	61	62	16	+	39	42	55 45
Blishøne	0	0	2	2	8	28	40 14
Rørhøne	0	0	1	1	0	1	5 2
Strandskade	91	74	104	103	120	116	147 167
Vibe	24	15	39	20	47	34	118 62
St.Præstekrave	8	19	21	23	24	17	16 17
Rødben	22	29	32	35	36	29	70 70
Klyde	29	82	83	84	122	92	135 126
Svartbag	0	0	1	3	3	6	7 4
Sølvmåge	515	602	638	894	894	751	760 909
Stormmåge	1135	1128	1247	1717	1387	1317	1491 1787
Hættemåge	7716	7181	7186	8748	10517	14767	13982 15047
Splitterne	3	3	1	1	1	0	0
Fjordterne	189	285	266	363	364	331	324 341
Havterne	114	145	168	157	167	177	215 193
Dværgterne	25	6	6	18	9	15	17 20

Tallene for St. Præstekrave, Klyde, Fjordterne og Havterne i 1978 er antagelig for lave, da vor optællingsteknik ikke var helt i orden det første år af undersøgelsen.

Charles Hedberg

Udvikling
1978-84

Totaltallene for samtlige holme i perioden 1978 til 1984 er samlet i tabel 21, og på kurverne figur 9, er de samme tal anskueliggjort for de arter, hvor tallene anses for at være sikrest.

6.1.2. Bestandsudvikling fra 1978 til 1984 - - - - -

Toppet
Lappedykker

Den pludselige fremgang først i 1980'erne er ikke fortsat, men der yngler stadig 7 par på Skovholmene. Ynglesuccesen er ikke stor, idet kun et kuld på to unger sås det meste af sensommeren ved Hyldeholm i Lejre Vig.

Knopsvane

Efter to milde vintre var antallet af ynglepar i år 631, hvilket er det højeste, der nogensinde er registreret. Den voldsomme storm i slutningen af juni kostede imidlertid et stort antal unger livet. De fleste kuld med territorier på vest- og sydvendte kyster gik tabt. Den 15. juli optaltes 85 kuld i den del af fjorden, som ligger syd for Eskilsø. De 85 kuld havde i alt 210 unger, i gennemsnit 2,5 unger pr. kuld. De 298 ynglepar syd for Eskilsø lagde i alt ca. 610 æg, gennemsnit 5,4 æg pr. par. Den 15/7 var altså 61% af kuldene gået tabt og kun 13% af æggene havde resulteret i en måned gamle unger. Ved ungeringmærkningen den 18-20/9 var medianvægten 9,0 kg, hvilket er over middel.

Grågås

Bestanden er ved at blive reetableret efter nedgangen i 1981 og 1982.

Gråand

Bestanden er i fremgang - især i Jyllinge Holme, hvor jagtforeningen opstiller redeskjul og foretager vinterfodring. De milde vintre de to sidste år har været gunstige.

Gravand

Tallene er for usikre til at konkludere ud fra, men kun få kuld er set.

Troldand

Mindre tilbagegang efter nogle års ekspansion, men stadig en pæn bestand. Ynglede i 1984 kun i Lejre Vig.

Toppet Skallesluger

Følgerne af rotterne på Hyldeholm ved Skuldelev er nu forvundet og bestanden er igen oppe på det tidligere niveau. Tallet er dog usikkert, da holmens buskadser er uoverskuelige.

Rørhøne

Også denne ferskvandsfugl ser ud til at have etableret sig på Skovholmene.

Blishøne

Den voldsomme fremgang fortsætter - hovedsageligt på Skovholmene og Sivholm. De to sidste milde vintre har haft betydning for fremgangen. Flere steder var rederne anbragt i lavt græs.

Strandskade

Strandskaden er i jævn fremgang. 1983's relativt lave tal skyldtes sandsynligvis det usædvanligt regnrige forår, der udskød yngletidspunktet for mange vadefuglearter.

- Vibe En meget voldsom fremgang - primært på Eskilsø - skyldes muligvis udflytning fra marker, som p.gr.a. det usædvanligt tørre forår var mindre egnede for Viberne. Også for Viben var tallene fra 1983 påvirket af det våde forår. I agerland er Viberne gået tilbage i de seneste år.
- Stor Præstekrave Stor Præstekrave har vist tilbagegang de sidste par år.
- Rødben Rødben, som også har sin hovedbestand på Eskilsø viser samme mønster som Viben med kraftig fremgang.
- Klyde Også Klyden er i fremgang. Foruden på Eskilsø og Lilleø, hvor den plejer at have sin hovedbestand, har den nu også etableret pæne kolonier på Økseneholm, Yderste Holm, Langholm og Hyldeholm i Lejre Vig. På Langholm blev kolonien dog ødelagt af en Lekat. Det er antagelig denne, som har fået Klyderne til at flytte til Hyldeholm.
- Svartbag Svartbagens ekspansion i fjorden fortsætter og den rykker længere mod syd.
- Sølv- og Stormmåge Begge arter har ret stabile bestande. De sidste par år har der muligvis været en lille tilbagegang.
- Hættemåge De senere års voldsomme fremgang er ikke fortsat i år. Desværre har vi ingen tal fra kolonien i Selsø.
- Fjordterne Fjordternerne viser en lille tilbagegang i de sidste to år. Ynglesuccesen var god, men dog lidt lavere end Havternens; hvilket dels skyldes at juni-stormen ramte Fjordterneerne hårdest på grund af deres senere udflyvningstidspunkt, dels at den store Fjordternekoloni på Langholm i Lejre Vig blev ødelagt af Lekat. Kolonierne på de højere liggende dele af Økseneholm og Eskilsø er blevet en del mindre i de senere år.
- Havterne Havternerne er fortsat i jævn fremgang. Hovedparten af ungerne var så store, at de kunne bjerge sig under juni-stormen.
- Dværgterne Samtlige Dværgterner var i år samlet i en koloni på Eskilsø. Rederne var mod sædvane placeret lidt længere oppe i land på nogle områder med opskyllet, udtørret Ålegræs. Dette reddede ungerne både fra juni-stormen og kreaturerne, hvilket bevirkede, at ynglesuccesen var stor. Bestanden ligger fortsat på et lavt niveau.
- Lekat En Lekat, som var kommet over på Langholm i Lejre Vig, fordrev i større eller mindre grad samtlige fuglearter på nær Knopsvanerne. Kun meget få unger af de øvrige arter kom på vingerne.
- Rotte Der er ikke konstateret rotter på holmene i år.

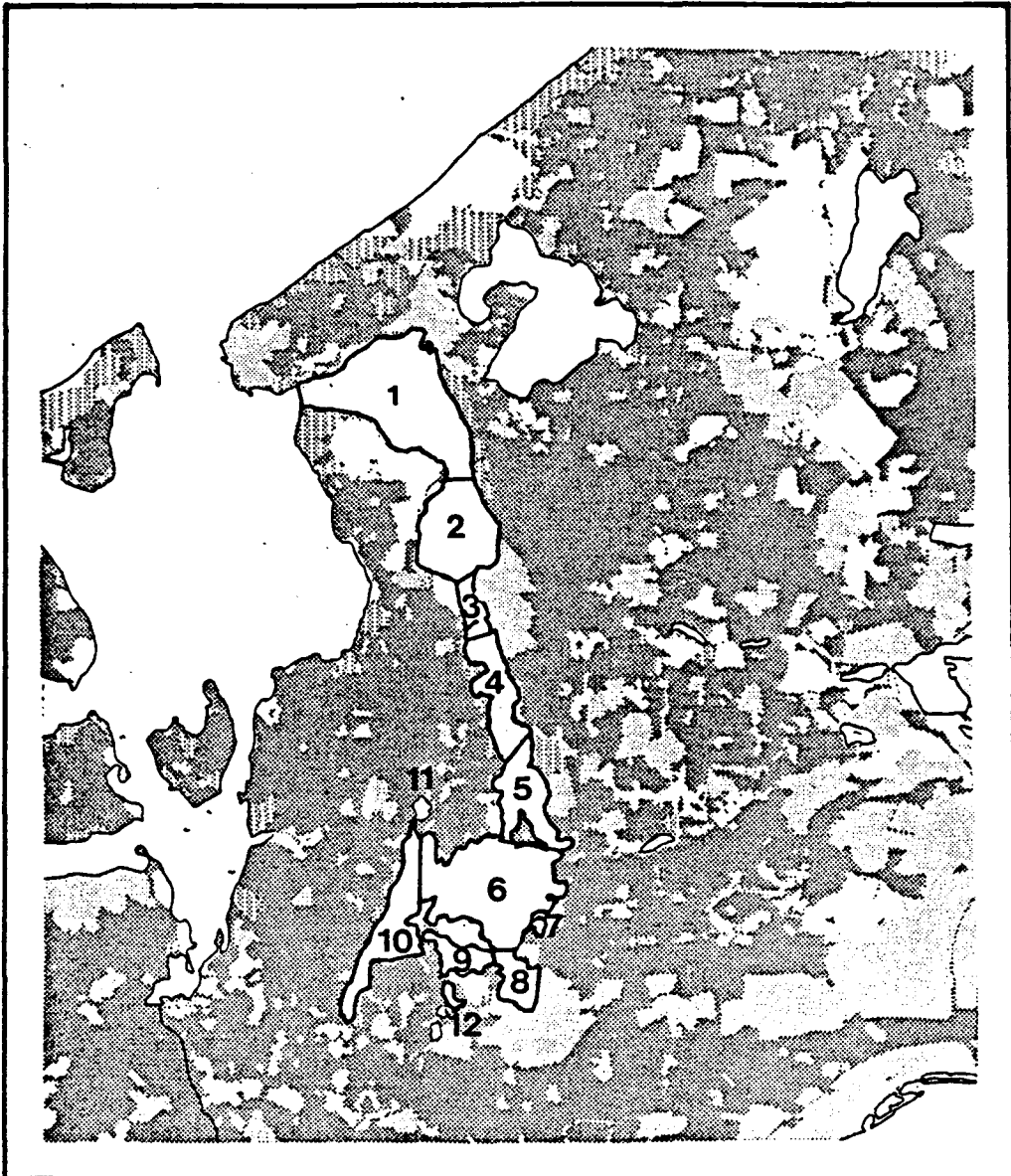

Fig. 10. Lokalitetsbetegnelser benyttet ved vintertællingen.

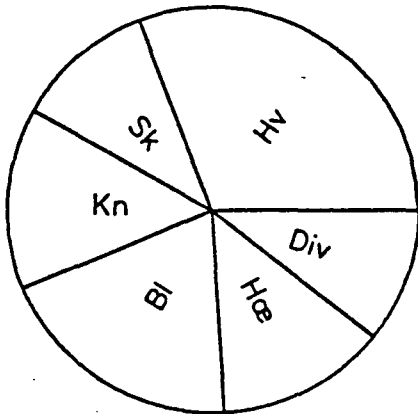
1. Fredeværk Bredning
2. Frederikssund Bredning
3. Frederikssund Vildtreservat
4. Nordlige Fjordløb
5. Sydlige Fjordløb
6. Roskilde Bredning
7. Rissø
8. Roskilde Vig
9. Kattinge Vig
10. Lejre Vig
11. Selsø og Møllekrogen
12. Store Kattinge Sø

Roskilde Fjord

12/2-84

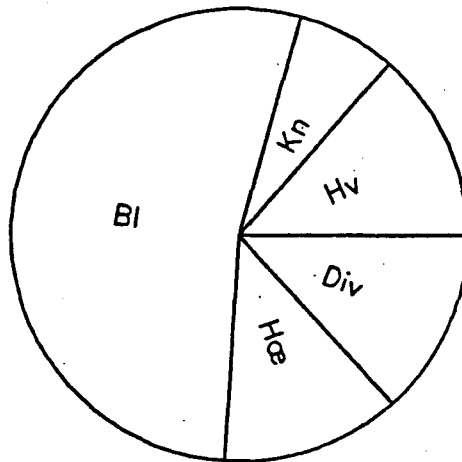
Fig. 11. Artssammensætningen i de enkelte dele af Roskilde Fjord ved vintertællingen 12/2-84.

Frederiksværk Bredning

N = 6858

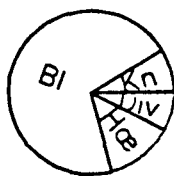
Frederikssund Bredning

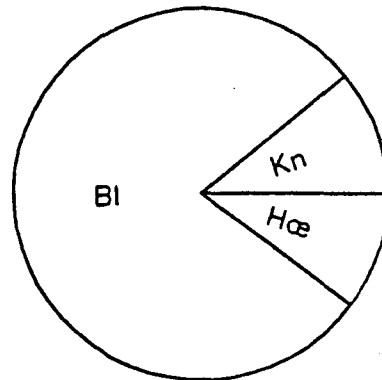
N = 8520

Nordlige fjordløb

Frederikssund Vildtreservat

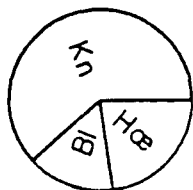
N = 1137

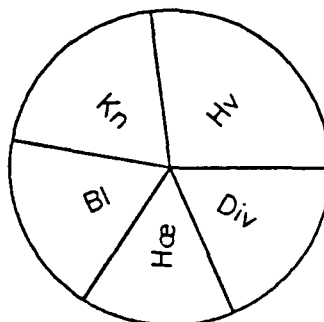
N = 5728

Roskilde Bredning

Sydlig fjordløb

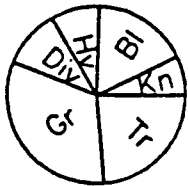

N = 1368

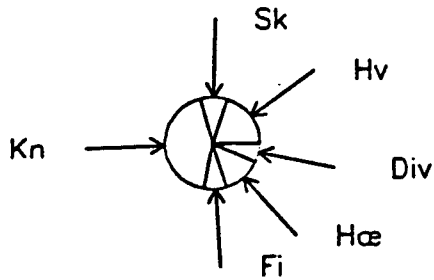

N = 4159

Risø

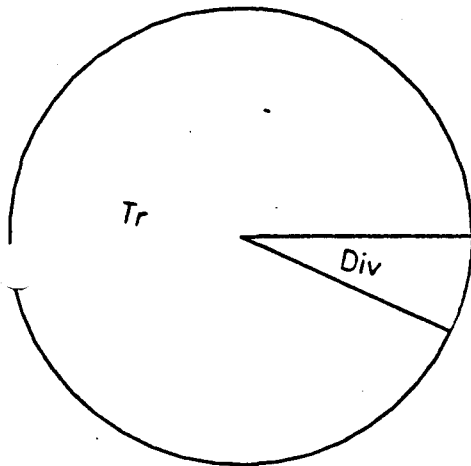

N = 1266
Kattinge Vig

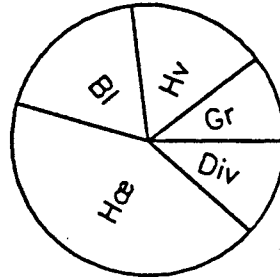
N = 373

Selsø sø og Møllekrogen

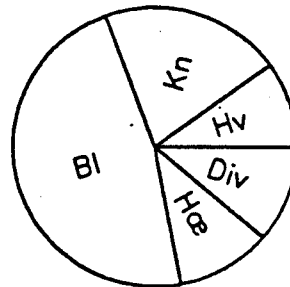

N = 8589

Fig. 11
Fortsat

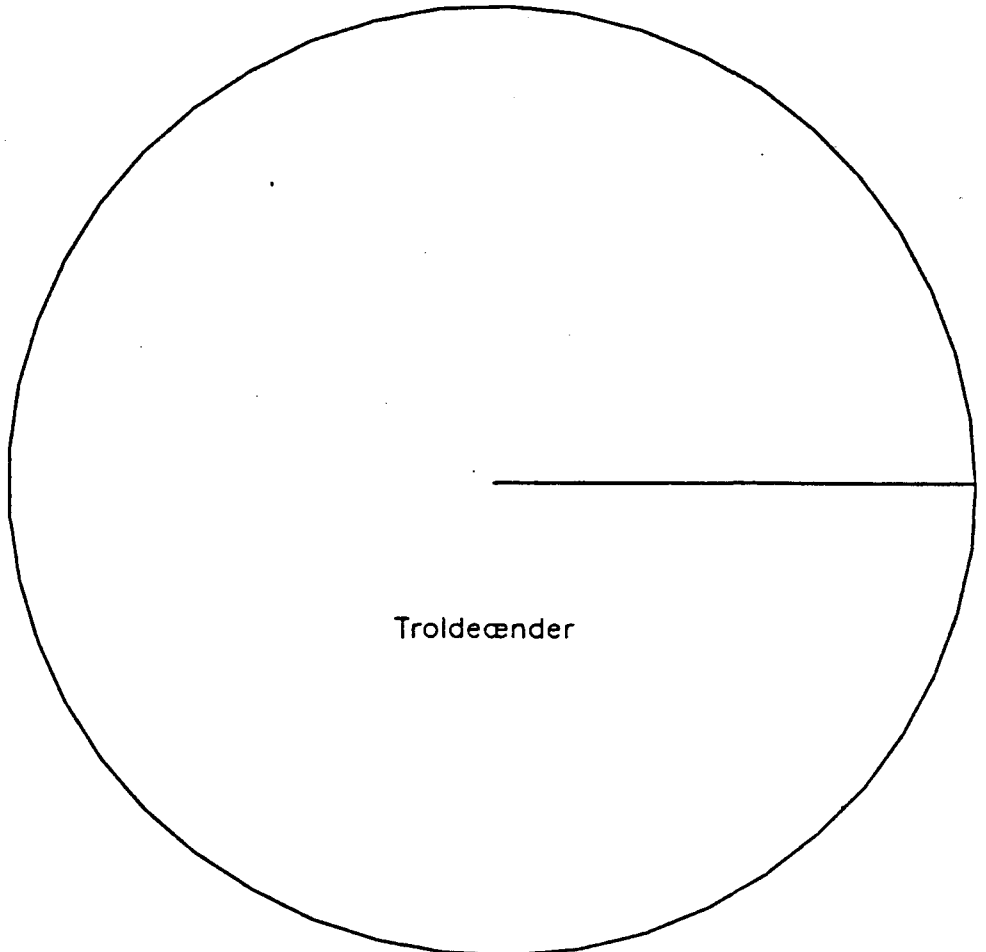

N = 2983
Lejre Vig

N = 3253

St. Kattingesø

N = 37306

Signaturer:

- Gr : Gråand
- Tr : Troldeand
- Hv : Hvinand
- Sk : St.Skallesluger
- Kn : Knopsvane
- Bl : Blishøne
- Fi : Fiskehejre
- Hæ : Hættemøge
- Div: Diverse(under 6%)

Mosegris

På Langholm i Lejre Vig har Lækatten tyndet kraftigt ud blandt Mosegrisene. På de øvrige holme er der ikke konstateret væsentlige ændringer.

6.1.3. Mulige årsager til bestandsændringerne _ _ _ _ _

Vejret

Vinteren var lige som den foregående meget mild, hvilket kom standfuglene til gode (Gråand, Knopsvane og Blishøne). Foråret var usædvanligt tørt, hvilket muligvis bevirkede, at en del af vadefuglene (Vibe og Rødben) flyttede ud på Eskilsøs strandenge, hvor losystemerne holdt engene våde. Det tørre forår afløstes af en meget regnfuld forsommer. Denne synes dog ikke at have haft nogen væsentlig effekt på fuglenes ynglesucces. Det havde derimod de to perioder med meget hård vind midt i maj og i slutningen af juni. Især på Egholm og yderste Holm ødelagdes mange ternereeder og junistormen tyndede voldsomt ud i de Knopsvanekuld, hvis territorier var vindeksponerede.

Forstyrrelser

Pressens gentagne omtale af fredningssagen har givet mange det indtryk, at fredningen har været i kraft hele sæsonen. Dette har sammen med vejret bevirket, at forstyrrelserne i år har været på det hidtil laveste niveau. Endelig har den nye jagtlovs indskrænkning af retten til indsamling af mågeæg medvirket til at mindske forstyrrelserne. Der er kun konstateret prikning af svaneæg på Eskilsø.

6.2. Vintertællingen 11.-12. februar 1984

Omfang

Tællingen omfattede hele Roskilde Fjord fra Kulhuse-Sølager til fjordens bund samt Selsø og Store Kattinge Sø. Der optaltes samtlige arter, hvis levevis er knyttet til vandområder.

Deltagere

I optællingen deltog en snes lokale ornitologer fra Roskilde Fjords opland. Deltagerne i optællingen var Pelle Andersen-Harild, Sten Asbirk, Erik Duckert, Thomas Elbek, Bo Fisker, Knud Flensted, Erik Hansen, Jens Houmann, Hanne Johansen, Hans Johansen, Michael Fink Jørgen en, Carsten Madsen, Hanne Nielsen, Ole Nielsen, Niels Nielsen, Michael Petersen, Søren Petersen og Lars Rudfeldt.

Vejret

Vejret var så godt som man kunne ønske sig på den årstid, ret god sigt, svag vind og ingen nedbør.

Isforhold

Bortset fra Lejre Vig var det meste af fjorden isfri. Også de to søer havde isfrie områder. Tællingen må derfor anses for at være så præcis, som det overhovedet er muligt.

Resultater

I nedenstående tabel er totaltal angivet for hele fjorden. I diagrammerne figur 11 er artssammensætningen for fjordens afsnit vist, idet cirkeludsnittenes arealer er proportionale med antallet af fugle i det pågældende fjordafsnit. Arter, som udgør mindre end 6% af et områdes bestand er slået sammen under diverse.

Lille Lappedykker	23	Ederfugl	20
Topper Lappedykker	1	Hvinand	5537
Fiskehejre	144	Lille Skallesluger	8
Knopsvane	4985	Toppet Skallesluger	13
Sangsvane	298	Stor Skallesluger	1514
Grågås	14	Grønbenet Rørhøne	1
Kanadagås	329	Blishøne	14349
Gravand	268	Strandskade	1
Gråand	1360	Almindelig Ryle	4
Krikand	1	Svartbag	73
Pibeand	22	Sølvmåge	930
Taffeland	302	Stormmåge	226
Troldand	45762	Hættemåge	5227
Bjergand	1	I alt	81417

Tidligere tællinger

De eneste sammenhængende tællinger fra fjorden findes i Anders Holm Joensen "Waterfowl Populations in Denmark 1965-1973". Ved sammenligning med disse ses de mest markante forskelle for Troldand og Hvinand, hvor AHJ's tal er langt lavere end vore. For Troldandens vedkommende er der muligvis tale om at bestandene, som tidligere overvintrede i sydsvenske søer, har forladt disse p.gr.a. eutrofiering og deraf følgende mangel på føde for arten.

37.000 Troldænder på Kattinge Sø

På Store Kattinge Sø optaltes det største antal Troldænder, som nogensinde er set her (37.000). Selv om dette tal er noget atypisk, er der dog ofte set omkring 20.000 i vinterens løb. Da isen kort efter lukkede Store Kattinge Sø, sås en flok på 40.000 ved Roskilde Havn.

6.3. Sommertælling af fældende Knopsvaner

Stabil bestand på 2.200

Knopsvanen foretager sin svingfjerfældning i fjorden. Sidst i juli optaltes de tre fældeflokke ved Jyllinge Holme, Eskilsø og Ægholm til henholdsvis 1.100, 200 og 900 fugle. Dette er stort set uændret siden 1974.

6.4. Konklusion

Ynglefugle

Der er ikke sket nogle drastiske ændringer i fjordens ynglebestande, men den generelle tendens til fremgang for nogle arter og stabile bestande for de fleste af de øvrige arter er fortsat.

Rastende fugle

De to hidtil gennemførte vintertællinger giver ikke grundlag for en kvalificeret bedømmelse af fjordens vinterbestande. Dog er der næppe tvivl om, at Troldand og Hvinand er taget til i antal. Optællingen i februar 1984 giver desuden et godt indtryk af fuglenes fordeling i fjorden. Specielt må fremhæves, at den nordlige del af fjorden er tilholdssted for lige så mange fugle som fjordens øvrige afsnit. I de foreløbige udpegninger af "EF-fuglebeskyttelsesområder" og "nationale biologiske interesseområder" er større eller mindre dele af de nordlige fjordafsnit ikke inkluderet, og i Hovedstadsrådets "Regionplantillæg 1982" er ikke udpeget "kerneområder for plante- og dyreliv" på søterritoriet. På baggrund af dette års optællinger må det konkluderes

deres, at hele Roskilde Fjord fra Kulhuse til Roskilde bør udpeges som EF-fuglebeskyttelsesområde, Nationalt biologisk interesseområde og Regionalt kerneområde for dyreliv.

Fremlidige undersøgelser

Ynglefugletællingerne på holmene, tællingerne af fældende Knopsvaner samt efterårs- og vintertællingerne er nu etableret i faste rammer. I 1984 blev det forsøgt at lave en ynglefugletælling på fjordens strandene, men det lykkedes ikke at opnå resultater, som var ensartede nok til at anvendes til langsigtet overvågning. Sådanne tællinger anses dog for så væsentlige, at der de kommende år planlægges lignende tællinger. Selsø og Store Kattinge Sø huser en meget væsentlig del af fjordsystemets ynglebestand. Det vil derfor være af interesse at inddrage disse to søer i ynglefugletællingerne.

